

Šećerović, Naser. Istitit izvještaj o novom siromaštvu u Njemačkoj (Osvrt na knjigu Nađe Klinger/ Jensa Königa – *Jednostavno otkačeni*) *Sarajevske sveske br. 27/28, 2010-2012.*

“Kažimo to slobodno odmah na početku: Da, u ovoj zemlji postoji siromaštvo, i ono se sve više širi.” (str. 9) Ova tvrdnja kojom ova knjiga započinje i koja se odnosi na jednu od najbogatijih i najrazvijenijih zemalja svijeta ne djeluje samo sa našeg stanovišta pomalo nevjerovatna, u svakom slučaju pretjerana. “No, ni većinsko društvo u Njemačkoj do dana današnjeg ne želi stvarno primiti na znanje da je ono čega se boji već odavno snašlo preko deset miliona ljudi: socijalna propast, gubitak blagostanja i mogućnosti. Materijalna nužda. Isključenje iz društva. Gubitak osjećaja sopstvene vrijednosti. Poniženje. Zapuštenost. Beznadežnost.

Pravo siromaštvo. Ono se više ne može potiskivati na rub društva. Ono je sada među nama.” (str. 27)

Siromaštvo je ono čime se ova knjiga bavi. No ne samo siromaštvom kao takvim, nego prije svega ljudima koji su njime pogođeni. Nadja Klinger i Jens König, pisci i publicisti iz Berlina, u ovoj knjizi nam nude deset istinitih priča o ljudima pogođenim neimaštinom, priča koje su prikupili širom Njemačke, države koja u ostatku svijeta važi kao simbol blagostanja, te se osvrću i na tu državu i njen odnos prema tim ljudima. Ova knjiga, zapravo, ne govori ništa novo, ništa što na ovaj ili onaj način ne bi bilo poznato, prije svega čitaocima u Njemačkoj. Ali je, ipak, itekako potrebna, štaviše nužna. Ona, naime, daje riječ onima koji u svakodnevnoj priči o siromaštvu i teškom stanju u Njemačkoj uglavnom nedobivaju često priliku da nešto kažu, tako da se ta priča o njima u potpunosti odvija mimo njih. Uglavnom govore drugi. Kao na primjer historičar Paul Nolte koji se citira u knjizi i koji očito potvrđuje sve stereotipe koji, ne samo u inostranstvu, vladaju o siromaštvu u Njemačkoj: “Ono što mi danas imamo je zapravo kulturno siromaštvo – siromaštvo koje nije proizvod stanja nego ponašanja, siromaštvo konzuma, ishrane, obrazovanja.” [...]

No, Nolteova kritika se nikada ne odnosi na materijalne životne okolnosti kojima su ti ljudi izloženi. On estetizira i moralizira njihove socijalne probleme. Preporučuje im građanske vrijednosti, malo discipline, pristojnu hranu, manje alkohola – sve ostalo će nekako doći u red. Jednostavno ponekad isključiti televizor i uzeti dobru knjigu. “Ne mora to odmah biti Goethe”, savjetuje profesor Nolte.

A šta je sa onim siromašnim ljudima na koje Nolte tokom svog šaltanja kroz poslijepodnevi televizijski program očito još nije naišao?

Četrdesetpetogodišnja etnologinja iz Leipziga, veoma obrazovana, tri univerzitetske diplome, nezaposlena već osam godina, koja svoje sposobnosti mora tračiti na posao od jednog eura¹ gdje slaže knjige u biblioteci? Pedesetosmogodišnji inženjer iz Bochuma, nezaposlen već šest godina, koji bi bio sretan kada bi dobio priliku pokazati da se po pitanju radnog morala niko od mlađih ne može tako lako mjeriti s njim. Tridesetogodišnja Daniela Lehmeier iz ove knjige koja je unatoč svom siromaštvu štedila sve dok svom sinu za Božić nije mogla pokloniti bon od 120 eura mjesečno – za dopunsku nastavu. Da li je to zapušteni subproletarijat? Neobrazovani? Ljudi bez materijalne nužde?” (str. 114)

Upravo to su ljudi koji uglavnom ne dolaze do riječi, koji se gube među svim onim koji su mnogo atraktivniji za programske šeme i novinske članke i koji stvaraju potpuno

---

¹ *Ein-Euro-Job*. Poslovi koji “primateljima naknadeza nezaposlene II trebaju olakšati ponovni ulazak u poslovni život. [...] prosječna zarada iznosi 1,25 eura po satu – zbog toga i naziv *Ein-Euro-Job*. [...] *Ein-Euro-Jobs* trebaju biti otvoreni dodatno, moraju biti od opće koristi i ne smiju potiskivati regularna radna mjesta. No, ti principi su se u praksi često kršili.” (str. 253)

iskrivljenu sliku siromašnog čovjeka u Njemačkoj. Ali ta konstruirana slika nipošto nije slučajna. Ona na savjest većine djeluje smirujuće. Tako “tipični siromašan čovjek u Njemačkoj izgleda ovako: Nosi trenerku od padobranske svile i već za doručak popije svoju limenku piva. Živi u zapuštenim stambenim blokovima na rubu velegrada, a pred vratima mu stoji parkiran BMW ili Audi TT sa širokim gumama. Sve što mu uspješno polazi za rukom jeste savjesno ubiranje njegove Hartz-IV-pomoći. Nju onda smaže u susjednom McDonald’s-u, gdje se deblja, žderući pomfrit i Big Macove. Ono što uvijek posjeduje jeste najnoviji model Nokia-telefona; ono što zagarantovano nikada nije upoznao jeste gola nužda. Jedino siro-maštvo kojim je pogođen jeste siromaštvo u njegovoj glavi. Ida, još je osim toga i bogat – djecom. Koja naravno potiču odviše partnera.

Napadali bi ljude, prijeteći im batinama, otimali im novac i bježali. To je bilo tako lako. Dileru su plaćali ukradenim mobitelima. Gutali bi tablete protiv straha, pa sa DVD-plejerom išetali iz robne kuće. Kad god bi u Kaufbeurenu neko ispod dušeka sakrio 1000 maraka – ako bi oni to saznali, otišli bi po novac.” (str. 49) Patrick je sam otišao na rehabilitaciju. Danas pohađa *tas*, državno priznat kolegij za dalje obrazovanje gdje je dobio drugu šansu i gdje naknadno nastoji steći srednjoškolsku diplomu. Najbolji je učenik. Tako i Walter Edler, beskućnik iz Hamburga, koji je bio jedno od desetoro djece u veoma siromašnoj porodici. “Djeca su stalno bila u potrazi za hranom. Donosili bi sve što se moglo ponijeti. Bili su mali kriminalci koji su svojoj majci htjeli pomoći i malo je usrećiti. Od Waltera Edlera je postao grubijan. Sa 15 je zaglavio u domu za teško odgojivu djecu.” (str.128) Walter Edler nije imao nikakve šanse. “Waltera Edlera je život ipak odveo pravo u zatvor. Razbojništvo, tjelesna ozljeda, krađa i još nekoliko drugih delikta. Onda su ga osudili zbog pljačke, imali su samo indicije, ne i dokaze, saučesnike nikada nisu uhvatili, a Edler je šutio i tvrdio da je nevin. [...] U zatvoru je ukupno odležao 22 godine. [...] Svijet s druge strane zatvorskih zidova mu tokom svih tih godina i nije nešto nedostajao. U tom svijetu je on bio gad. Sada je bio sam sa sobom i morao je to izdržati. Bavio se taičijem i boksom, njegovao jednog sokola, uzgajao papigice, postao stolar i trener. ‘U zatvoru sam bio jedan od dobrih, rado sam otišao tamo’, kaže on, ‘bilo je važno to što su me zatvorili.’[...] Eder uopće više nije htio van.” (str. 129) Nakon što je izašao iz zatvora, “prihvatao je samo takozvane poštene poslove. Samo mu nije bilo baš jasno šta se podrazumijeva pod poštenjem. Rintao je kao da radi puno radno vrijeme, plaćali su ga kasno, na crno i loše, a osim toga je i kvario uvjete na tržištu rada. U njemu nisu vidjeli ni stolara, ni trenera boksa, ni eko-povrtlara. [...] Sve dok mu poguren stav nije postao tortura pa se morao ispraviti. Na koncu je pustolov opet nekom razbio njušku. Lom vilice. Deset mjeseci zatvora. ‘To je za mene bio odmor’, kaže on.”(str. 131) I junak ove priče već nam je poznat. U romanu *Berlin Alexanderplatz* Alfreda Döblina, glavni junak Franz Biberkopf biva otpušten iz zatvora i to doživljava kao početak kazne. Sve što želi jeste da živi pošteno. Samo što se on ništa ne pita. Ipak, WalterEdler je na neki način pobjednik. “Sama pomisao na to da više ne pijem svako me jutro čini sretnim.” (str. 134)

Ovdje nisu spomenute sve priče ispričane u knjizi. No, jedno je zajedničko svima njima. “Kada tvrdimo da su ti ljudi otkačeni, to većini njih smeta. Zato što oni čine sve kako bi bili dio društva. Njihovi naponi su često mnogo veći od napora onih koji nisu otkačeni. Moraju smoći više snage od ljudi kojima je dobro. U tome se sastoji njihov uspjeh. Zbog toga i razgovaraju s nama – kako bi nam predočili svoje uspjehe. Zbog toga imaju hrabrosti dopustiti nam da bacimo pogled u njihove živote. Unatoč svim brigama koje poznajemo iz naših normalnih života: Stupamo u nama nepoznat svijet. Riječ i koje imamo u našem repertoaru taj svijet možda ne opisuju prikladno. Portretiranim se često ne sviđaju. Kako uspjeti u takvom približavanju bez uzajamnog povređivanja, za to postoji malo primjera ili pravila, a ne postoji nikakava rutina.” (str. 208) Jedini način jeste da doista stupimo u dijalog s tim ljudima, što i jeste osnovni cilj ove knjige, da omogući dijalog. Da nam zaista omogući

istupanje na već spomenutu granicu, kako bismo mogli baciti pogled preko nje. Kako bismo zaista vidjeli šta se dešava. Kako bismo te ljude zaista upoznali. Kao što jeto učinila i zubarka Kirsten Falk iz Berlina, jedna od malobrojnih zaposlenih ljudi iz ove knjige čija priča zaslužuje da bude ispričana. Ona u Berlinu, pored svog redovnog posla, svake sedmice besplatno popravljala zube ljudima kojima je to prijeko potrebno, beskućnicima. I to u jedine dvije takve ordinacije širom Njemačke. “Pošto su ljudi tu bili tako prljavi, ponekad su joj se gadili. Kada bi nekoga dodirnula, odmah nakon togabi oprala ruke vodom i sapunom. Na putu kući bi je beskućnici pozdravljali stiskom ruke. To joj je bilo neugodno. Iako je nosila bijelu radnu odjeću, svoju odjeću bi kod kuće bacala u mašinu za veš i tuširala se. ‘Trebalo mi je pola godine’, kaže ona, ‘da ljude više ne opažam samo preko njihove vanjšine. Nakon pola godine sam poznavala njihove životne priče. To je od njih napravilo ljude poput mene same.’” (str. 226) Knjiga završava pomalo nevjerovatnom pričom o Elki Reinke, ženi koja je 13 godina bila nezaposlena, a onda postala zastupnik u njemačkom Bundestagu. “Elke Reinke je prva dugotrajno nezaposlena osoba u njemačkom Bundestagu. Iako je ona oličenje svih onih problema koji su ekstremno izmijenili zemlju, prema njoj se ophode kao prema nekom egzotu. Najavnom zasijedanju frakcije novinarima treba pokazati voznu kartu s kojom je – još kao nezaposlena – stigla u Berlin. Trče za njom sa mikrofona. Uvijek treba pričati o onim vremenima. Reporteri iz inostranstva se čude njenom mandatu i oduševljeni su time šta je sve u Njemačkoj moguće. I to baš zbog nje. U novembru stoji u svojoj banci i bulji u broj 7009 na izvodu s računa.” (str. 242) Elke Reinke je dobila rijetku priliku da svoju priču ispriča pred njemačkim Bundestagom, dakle pred upravo onim ljudima koji su donijeli sve te zakone o nezaposlenim. Zakone koji su stvari pogoršali umjesto da ih poprave. Nadala se da će konačno dobiti mogućnost da svima ukaže na probleme nezaposlenih koje drugi zastupnici sebi ne mogu ni zamisliti, da će im uspjeti otvoriti oči o stvarnim problemima ljudi o čijim sudbinama oni odlučuju. No, “kada je Elke Reinke [...] držala svoj prvi govor u parlamentu, većina prisutnih je nije slušala. Reinke pripada ljevičarskoj frakciji, tu je ignorancija prva parlamentarska dužnost. Pri tom je pričala šta to znači kada živiš od 331 euro novčane naknade za nezaposlene mjesečno – što su parlamentarci u ime naroda bili odlučili nekoliko mjeseci ranije.” (str. 207) “Izvan frakcije je nijedan zastupnik nikada nije zamolio da detaljnije ispriča svoju priču koju je nagovijestila u svom sedmominutnom govoru. Možda će u odboru nekad doći dorazgovora, kaže Elke Reinke. Ona je u odboru za porodicu, seniore, žene i mladež. Nedavno je Ministarstvo za porodična pitanja pozvalo odbor na ručak. Sjedila je u blizini Ursule vonder Leyen. Ministrica je mogla upitati nešto. No, nije to učinila. Možda ionako već sve zna, razmišlja Elke Reinke. Pa svi političari mogu vidjeti probleme svugdje u zemlji. Misli ona. Pa prošapuće: ‘Ali, kako onda uopće mogu mirno spavati?’” (str. 247)